

Rudolf Vévoda

Václav Černý jako „nepřátelská osoba“

Před více než pěti lety, během dramaticky vyhocených událostí konce roku 1989, kandidát na úřad prezidenta republiky konstatoval, že se do této země vrátily dějiny. Odpověď na otázku, zda se do naší vlasti vrátila i dějinná paměť, nebude však zdaleka jednoduchá. Naznačuje to současný spor o odtajnění osobních spisů, které na nás vedla StB. Poslanec Ortman jedná logicky, navrhuje-li tyto dokumenty spálit. Zločinci vždy zahlazují stopy. Hrozivé konsekvence těchto úvah ovšem vyvstanou zřetelně, připomeneme-li si známý aforismus o národu, který zapomněl svou minulost a je tudíž nucen si ji prožít znovu.

Když mi před časem byla nabídnuta možnost vystoupit na této konferenci, vytanul mi na mysl svár dvou světů: moci, která sama sebe, ve svém vlastním diskursu, chcete-li, usvědčila z nepravdy, a sebevědomého muže, českého intelektuála, demokrata a mravního socialisty, nemarxistického stříhu ovšem. Protože věřím na inspiraci, nevzdal jsem se svého prvotního nápadu, ačkoliv jsem měl k tomu řadu důvodů.

Konstatoval-li Václav Benda krátce po své inauguraci do ředitelského postu Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, že se mu přičí „respektovat razítko TAJNÉ! které si vymysleli zločinci k zakrytí svých zločinů“, je třeba mít na paměti rozpětí mezi verbální politickou proklamací a jejím konkrétním uvedením do praxe.

Má jednání se zaměstnanci archívů mě k velkému optimismu v této věci neopravňují. Tím je zapříčiněn i poněkud patetický tón a pamfletické vyhocení mého příspěvku. Cítím se být ospravedlněn skutečností, že ten, jehož nedožítým devadesátinám je zasvěceno toto rokování, sám valnou měrou přispěl – ve svých *Pamětech* – k rehabilitaci pamfletu jako literárního žánru.

Nechci se pouštět do teoretické analýzy podstaty totalitního režimu, jehož krunýř donedávna svíral polovinu Evropy: mnozí tak už učinili – Hannah Arendtová, Raymond Aron a nejúplněji snad Alain Besançon – a já nemám nejmenší ambice se s nimi měřit. Konstatuji jen, že jeho střetnutí s osobností formátu Václava Černého bylo zákonité a nutné; ojedinělé ve své prudkosti a v jednotlivostech a typické vzhledem k dějům tohoto století a této končiny. Václav Černý neuměl a nechtěl hrát druhé housle a režim hledal slouhy.

Ponechávám stranou způsob, jakým Václava Černého traktovala oficiální komunistická propaganda – záměrně neříkám režimní, neboť už první republika měla své ždanovovské pohůnky, Fedora Soldana s jeho *Lidovou kulturou* například, a totéž platí pro tříleté příškrcování demokracie za asistence puncovaných demokratů po květnu 1945. Je nutno dodat (upozornil na to svým v kontextu této konference pozoruhodně statečným vystoupením Peter Bugge), že ani role samotného Černého v přípravě ideové atmosféry, která usnadnila „únorové vítězství pracujícího lidu“, nebyla zcela zanedbatelná. Ideologům a aparátčikům z KSČ se tím ovšem nezavděčil: cítili jeho jinakost a nepoddajnost. Toto vše ale jen in margine.

Zajímalo mne, jakou řeč o profesoru Černém vedli mocní sami mezi sebou, sub rosa, jaké svědectví o tom mohou vydat jejich dokumenty ve své syrové, autentické a pro potřeby propagandy neupravené podobě, a jal jsem se pátrat v archivech. Pro krátkost času, který byl mému vystoupení vymezen, jsem pominul archiválie spisovatelských svazů a Karlovy univerzity, respektive její Filozofické fakulty; mocenské centrum konečně leželo jinde.

Provázen několika impertinencemi dr. V–ové, ředitelky Archivu Ministerstva vnitra,¹ dostal jsem se nakonec k několika dokumentům, které vyprodukovala StB a jež se Václava Černého týkají, ovšem nikoli k těm nejdůležitějším, to jest k osobnímu spisu. Platí zde totiž zákon o ochraně osobnosti a archivní zákon, což je jistě správné; není už však správné,

¹ Tyto kritické poznámky neznamenají, že se bez výhrad ztotožňuji se zbytečně útočným článkem, který byl v těchto dnech publikován v *Českém týdeníku*. Srov. Lubor Kohout, Jan T. Vávra: Materiály bývalé StB mohou být vzhledem k jejich špatné ochraně ministerstvem vnitra zneužívány, in *Český týdeník* 1, 1995, č. 23, 12.–13.3., s. 1.

že jejich výklad je ponechán na libovůli jednotlivých archivářů, jejichž kvalifikace o těchto věcech rozhodovat je – alespoň u některých z nich – eufemisticky řečeno nevalná.

Pátral jsem rovněž ve Státním ústředním archivu, kde lze cosi k našemu tématu nalézt v archivních fondech ÚV KSČ a ministerstva školství. Nechal jsem si vyhotovit kopie některých zajímavějších dokumentů. Kopírovací servis pro historiky však ve Státním ústředním archivu funguje po svém a trochu připomíná prvorepublikovou cenzurní praxi: v textu je cosi, čeho se archivář lekne, a ty dostaneš do rukou stránku s několika zabíleným řádky (prý je tam něco „o vraždění komunistů“) a nádavkem ti poradí, aby sis to opsal ručně! To, co zveřejnily noviny, vysílala televize i rozhlas na počátku „normalizační“ éry, jakkoliv to od nich bylo hanebné, nesmí vlastnit, byl jen okopírované, historik v roce 1995! Co si například pomyslet o tom, když mi pan dr. B.–ský ze Státního ústředního archivu z Pelnářovy Zprávy o státněbezpečnostní situaci, kterou projednávalo PÚV KSČ dne 20. 5. 1969, vypustí tuto větu: „Z hlediska státněbezpečnostních zájmů pozbyl jeho (V. Černého, R. V.) případ zpravodajské ceny, protože řada věcí je dekonspirována“?

Nechci unavovat ctěné auditorium volapükem signatur archivních fondů uložených v Archivu Ministerstva vnitra a ve Státním ústředním archivu, které se týkají Václava Černého; případným individuálním zájemcům je milerád předložím i s komentářem. Z jejich obsahu vyjímám jen to nejdůležitější.

Příkaz ke shromažďování informací o Václavu Černém vydává II. oddělení zemského odboru bezpečnosti z příkazu kabinetu pana ministra již 16. 4. 1946.² Kromě zjišťování jeho činnosti za okupace, jejíž přešetřování bylo ukončeno v červnu téhož roku, poté, co místopředseda Zemského národního výboru vydal pro Černého vysvědčení o národní spolehlivosti, byl vydán rozkaz ke shromažďování informací „o jeho nynější politické činnosti a protivládních výrocích“ s cílem „zjistit jeho politickou orientaci“. Nejzávažnějším podnětem zde byl denunciační článek Fleischmannův v *Mladé frontě*.³ Černý na něj reagoval v *Kritic-*

2 Archiv Ministerstva vnitra ČR (dále jen A MV ČR), sv. 13 394, ASÚ SK, s. 189.

3 I. Fleischmann: Učitel a žáci na pražské univerzitě, *Mladá fronta* 29, 1. 1946, s. 2.

kém měsíčníku. Fleischmann se smrtelně urazil, když mu Černý po jedné z přednášek na Filozofické fakultě řekl: „Vy mě chcete dostat za mříže.“ Další vývoj měl ovšem ukázat opodstatněnost Černého obav.⁴

Jednoho ze svých kulminačních bodů dosáhl zájem StB o Václava Černého v roce 1952: akce vyvrcholila zatčením, vazebním stíháním a přípravou procesu v souvislosti „s protistátní činností v tzv. Křesťansko-demokratické straně a s osobami, které byly souzeny v procesu nazvaném ‚Zelená internacionála‘ v roce 1952. Patří mezi buržoazní úpadkové tzv. filozofy a spisovatele“.⁵ Okolnosti jsou podrobně popsány v *Pamětech*.⁶ O tom, že českého šlendriánství nezůstala ušetřena ani jinak spolehlivě výkonná StB, svědčí jeden kuriózní dokument, jehož podnětem byl dotaz z francouzského velvyslanectví; text je datován 21. 10. 1952. V této době byl Černý již více než měsíc ve vazbě (od 18. 9.). Cituji z dokumentu (i s pravopisnými chybami): „Vicekonzul Leleux zhání Václava Černého /.../ tento má domněnku že Václav Černý je zavřený pro špionáž ve prospěch Francouzů. Šetřením ani lustrváním nebylo prozatím zjištěno, že by byl uvedený Černý zavřený, ani nebyla prozatím zjištěna žádná jeho trestní činnost.“⁷ Vzhledem k hrozivému slovu „špionáž“ nelze vyloučit, že šlo o zpravodajskou hru, která z jakýchkoli důvodů nebyla dovedena do důsledků. Pro úplnost dodávám, že v oné době působilo na francouzském velvyslanectví sedm agentů a dvacet jeden informátor československé kontrarozvědky, z toho celkem tři cizinci.

Jiný dokument (šlo tzv. výpis na MUDr. Vladislava Vančuru) pojednává o okolnostech soudního přelíčení takto: „PhDr. Václav Černý vzhledem ke svým širokým známostem měl styky i s osobami ze soudnictví. Vyšetřovacími orgány KS StB Praha 6 byla jmenovanému prokázána trestná činnost a vypracováno na něj trestní oznámení na počátku roku 1953. Při hlavním přelíčení ve věci rozsudku došlo k rozporům mezi členy senátu. Předseda senátu navrhoval osvobozující rozsudek, což nakonec prosadil. Státní prokurátor (správně: prokurátorka, R.V.) se odvolal a v odvolacím řízení byl Václav Černý znovu osvobozen a v dubnu t.r. propuštěn na svobodu.“⁸

4 Celou polemiku viz in V. Černý: *Skutečnost svoboda*, Praha 1995, s. 80, 86.

5 A MV ČR, sv. S-53-4, str. 33.

6 V. Černý: *Paměti* 3, Brno 1992, kap. 6.

7 A MV ČR, sv. 305-471-6, s. 6.

Pozoruhodné svědectví o době, které se dost naivně říká „chruščovský odmák“, přináší pětisvazkový fond „Akce Bor“, v němž jsou soustředěny dokumenty týkající se dvojí pražské návštěvy Romana Jakobsona, tehdy občana USA, v roce 1957. Leitmotivem Jakobsonova „zpravodajského vytěžování“ byla snaha odhalit v něm agenta CIA, přinejmenším tak zamezit jeho dalším návštěvám Československa a současně zkomplikovat výměnu vědeckých a kulturních pracovníků včetně vzájemné výměny odborných publikací mezi ČSR a USA. Vědecká literatura, jejíž zasílání do Československa Jakobson organizoval, byla zabavována a paušálně označována za antikomunistické štvání. Nemohu si odpustit, abych právě v tomto městě nezmínil, že jeden velký český spisovatel s mimořádnými a nespornými zásluhami editorskými, mimo jiné i o Václava Černého, při výslechu na StB uvedl, že „hodnotí zaslání této protistání literatury jako zneužití důvěry“.⁹

Ačkoli Černého úloha v této kauze byla jen okrajová, nepochybně mu přitížilo zjištění, že se 20. 9. 1957 s Jakobsonem sešel v kavárně Slávie, přičemž „živě se bavili, popíjeli kávu“,¹⁰ a zejména to, že „Jakobson o něm podal zprávu na americkém velvyslanectví jako o spolehlivé osobě.“¹¹ Úřední protokoly „Akce Bor“ rovněž podotýkají, že Václav Černý „je rozpracováván jako trockista pro podezření z nepřátelské činnosti“.¹² Celá věc nepochybně přispěla k tomu, že jej o půl roku později (18. 5. 1958) neprověřila stranická prověřková komise ve funkci pracovníka Kabinetu moderní filologie ČSAV, což bylo 8. 9. 1958 potvrzeno IV. oddělením ÚV KSČ a 14. 10. téhož roku dokonce samotným politbyrem strany; o této záležitosti důvodovou zprávu předkládá J. Hendrych a mimo jiné konstatuje, že prof. Černý je „vysloveným egocentristou a člověkem trpícím mimořádně vypjatým individualismem /.../ není člověk přímý a otevřený, má sklon k intrikánství“.¹³ Přímoú narážku na Černého kontakty s Jakobsonem pak může obsahovat

8 A MV ČR, sv. S-53-4, s.34.

9 A MV ČR, sv. 305-739-3, AKCE BOR 2, nestránkováno.

10 Svodka sledování z 20. 9. 1957, in A MV ČR, sv. 305-740-2, AKCE BOR 5, nestránkováno.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž.

13 Státní ústřední archiv (dále jen SÚA), PB ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 193, ar. j. 264.

věta: „I jeho (V. Černého, R. V.) spojení se zahraničními vědci je značně rozsáhlé a je lehce možné, aby se mezi ně přimísil i ‚vědec‘, který sleduje i jiné než vědecké a literární cíle.“¹⁴

Černý se bránil, učinil několik rezervovaně vstřícných kroků, nejenom jemu se doba zdála zralá k pozvolnému zmírňování napětí mezi mocí a intelektuální elitou země. Několikrát navštívil zmíněné IV. oddělení ÚV KSČ, vypravil se dokonce i do bytu k akademiku Štollovi, za oním „Láďou Šollů, jak jej s blahovolným úsměvem znaly již bezmála tři desetiletí našich dějin“;¹⁵ maximální vstřícnost, jít dál už nebylo lze a Černý by toho ani nebyl schopen, projevil dopisem Hendrychovi ze 17. 9. 1958. „V příloze poslal své prohlášení – vyznání – ve formě článku ‚Dvacet let Mnichovů a my v jejich kruhu‘“¹⁶ s návrhem tento text publikovat v *Literárních novinách*. Politické byro ovšem shledalo, že ačkoliv je dopis „formulován velmi promyšleně, neobsahuje ani v nejmenším kritický pohled na jeho (Černého, R. V.) vlastní názory a práci v minulosti /.../ je nesen v duchu abstraktní a buržoazní humanistické nomenklatury /.../ bude správné vzít prohlášení Václava Černého na vědomí, nepublikovat je, občas s ním jednat a umožnit mu, aby v duchu svého prohlášení literárně vědecky pracoval“.¹⁷

Černého text mám k dispozici a mohu jej poskytnout případným editořům, má však svůj význam jen jako dokument doby a jejích zápasů. Hořkým paradoxem celé věci je, že navzdory ponuré, byrokratickoreflexivní reakci mocenského centra měly právě v této hodině obě složky mnou sledovaného zápasu nejbližší ke složení zbraní, neřku-li k manželství z rozumu. Moc ovšem nehodlala přistoupit na čestný mír bez předchozích podmínek, nýbrž jen na kapitulaci a pokání, a to Černý nemohl a neuměl. Pokud mohla moc s něčím v případě profesora Černého kalkulovat, pak snad jen s vlivem „takových přátel“, praví se v citovaném stranickém dokumentu, „kteří již svou cestu k nám našli, jako např. Fr. Hrubín“.¹⁸ Dobře ovšem víme, jak Černý toto Hrubínovo cesty – nalezení s dvacetiletým odstupem hodnotil!

14 Tamtéž.

15 V. Černý: *Paměti 3*, Brno 1992, s. 150.

16 SÚA, PB ÚV KSČ, fond O2/2, sv. 193, ar. j. 264.

17 Tamtéž.

18 Tamtéž.

I na reálně socialistické poměry nebývale surová a zákeřná difamační kampaň, jejíž peripetie a zákruty jsou dopodrobna rekonstruovány v *Pamětech*,¹⁹ a která vyvrcholila v letech 1970–1971, má – a to se málo ví – své kořeny v době Pražského jara a zejména v onom období zápasu o „zachování základních hodnot Ledna“ v realitě „omezené suverenity“ po srpnu 1968. Je až groteskní sledovat, jaký dopad měl mocenský zápas mezi „konzervativci“ a „reformátory“ v době Pavlova úřadování na vnějšku na Černého soukromí: přerušováním a opětovným obnovováním „technického úkonu C-7“,²⁰ t.j. vypínáním a zapojováním odposlechu. Materiálů, které získala Šalgovičova stalinská klika, bylo i tak dost, a tak bylo možné krátce po srpnové invazi a bleskurychlém nahrazení Josefa Pavla mnohem povolnějším Janem Pelnářem předložit (s razítkem PŘÍSNĚ TAJNÉ !) „Zprávu o činnosti profesora Václava Černého“²¹ – předsedovi vlády ČSSR ing. Oldřichu Černíkovi. Byl to právě Černík, kdo valnou měrou přispěl k rozpoutání oné štvánice proti Černému. Aureola jednoho z „čelných mužů Ledna“, která Černíka obklopovala, patří mezi nejkrutější žerty našich moderních dějin. Věřil nebezpečí od Husáka, Bifaka, ze strany Levé fronty a Čechie soupeřil s nimi tak, že se je snažil přetrumfnout v normalizátorské horlivosti. Dějiny mu přisoudily roli, která přísluší mouřenínům. Jeho směšně trapný pokus o vlastní politickou resuscitaci v listopadu 1989 – stejně jako podobný pokus Štrougalův – zněl jako hlas ze záhrobí. „Nevylučuji ani možnost,“ čteme v dopise náměstka ministra vnitra plk. JUDr. Františka Vaška z 9. října 1968 o zmiňované „Zprávě“ ministru Pelnářovi, „politického využití materiálu formou zveřejnění. Doporučuji tuto možnost projednat s předsedou vlády.“²²

Pelnářova více než stostránková „Zpráva o státněbezpečnostní situaci“²³ z dubna 1969 (projednávalo ji PÚV KSČ na své 130. schůzi 20. května 1969 a záležitost V. Černého uložilo vyřešit Josefa Kempnému) v podstatě papouškuje onu o rok starší „Zprávu o činnosti V. Černého“ z pera Šalgovičova rudého orchestru. Kremelského mrazu ovšem mezi tím přibýlo, Dubčeka vyhodil ze sedla Husák, a tak bylo možné, aby se

19 V. Černý: *Paměti* 3, Brno 1992, s. 603–640.

20 Archiv ÚSD, B 86, též in: A MV ČR, fond A-7, ar. j. 549 1/2, 35 stran.

21 Tamtéž.

22 Tamtéž.

23 SÚA, fond 02/I, sv. 96, ar. j. 158, 111 stran.

kromě už známého nápadu odhalit „seskupení kolem ČERNÉHO, ukázat jejich ‚lidskou tvář‘ před naší širokou veřejností“,²⁴ nově objevila myšlenka „podrobného hodnocení po právní stránce, jak činnost ČERNÉHO a jeho společníků kvalifikovat a vyvodit zákonnou odpovědnost.“²⁵ Husák lze, když ve svých pamětech, upravených jistým známým upravovatelem dějin Slovenského národního povstání, tvrdí o odpůrcích režimu, že dělal „všetko pre to, aby nešli pred súd a do basy“,“²⁶ pravdou ovšem zůstává, že procesů nakonec bylo méně, než si představoval Biľak nebo ostří hoši čekistického kalibru z Levé fronty. Kdyby se dostal před soudní tribunál Černý, nebylo by možné současně nesoudit Jana Procházku, Wichterleho, Havla etc. (pokusy tu ovšem byly a nezůstalo jen u pokusů) a je pravděpodobné, že to byl úlek z předpokládaného mezinárodního skandálu, jaký by takový proces vyvolal, co zadrželo ruku normalizátorovu. Vysledovat, proč Obzinovi a posléze Vajnarovi mládenci „s planoucím srdcem a vždy čistýma rukama“ nevzkřísili a nerealizovali myšlenku trestní odpovědnosti profesora Černého ani po jeho podpisu pod Prohlášením Charty 77, bude možné tehdy, až dojdou naplnění Bendova slova citovaná v úvodu a otevrou se vrata archivů dokořán.

Ani poté, co se Husákova garnitura zalekla myšlenky procesu, neustala mediální kampaň proti Černému, ba právě naopak. Prodírat se oněmi články z *Tvorby*, *Tribuny*, *Rudého Práva* či *Pochodně* – tehdy ještě bez přídomku *Pochodeň dneška*, ačkoliv jde o sesterské plátky – je práce tristní svou bezúčtostí, která *snad* čeká na svého Petra Fidelia, pokud se takový najde a bude mít na to žaludek; připomenu jen, že summum malum tohoto makabrozního mumraje spočívalo ve zveřejnění (dokonce několikerém) onoho známého výroku o lucernách, získaného odposlechem, ovšemže vytrženého z kontextu: hle jak bezbřezě amorálním cynikem je člověk, jenž chtěl být – kdyby se byla kontrarevoluce doplazila k moci – prezidentem této země! Pozadu nezůstali – a to je na celé věci nejzrůdnější – ani mnozí literáti a tzv. literární vědci: čteme-li výpotky těch Brettů, J. O. Fischerů, Kozáků či Rzounků, nemůžeme znovu nepřipomenout, že spočívat s nimi pod jednou střechou téhož tvůrčího svazu bylo a zůstane věcí mravně problematickou. Byli si matně vědomi vlastní tvůrčí impotence, a proto do svých gangů lákali ty, kteří

24 Tamtéž, s. 24.

25 Tamtéž.

26 V. Plevza: *Vzostupy a pády (Gustáv Husák prehovoril)*, Bratislava 1991, s. 140.

za něco stáli a cosi znamenali, oslovovali je sliby i výhrůžkami, ale co tě mezi ně nakonec přivedlo, bylo oslovení z tmy vlastní bezděčné zbabělosti.

Svůj dvojitý nedobrovolný odchod z Karlova učení osvětlil Černý dostatečně v *Pamětech*, připojiv něco jadrných komentářů k aktérům oněch dramat. Při první vlně čistek, prováděné klukokraty z akčních výborů, zůstal Václav Černý ušetřen (zřejmě tu sehrála svou roli i Černého publicistická činnost před únorem 1948). Nicméně již „Situační zpráva o stavu vysokých škol“²⁷ vypracovaná Ministerstvem školství a národní osvěty v roce 1950 zmiňuje v pasáži věnované Filozofické fakultě Karlovy univerzity jmenovitě jediného V. Černého mezi „reakčními profesory“ a „otevřenými nepřáteli“²⁸ (celkem jich na FF UK bylo 20 – 24 procent). Učinivši takto z profesora Černého jakousi synekdochu pars pro toto, nenechala moc na svůj represivní zákrok nikoho dlouho čekat. Co nedokázaly revoluční akční výbory, zvládl hravě revoluční zákon. Nepomohl vynikající protestní právní rozklad²⁹ vypracovaný brněnskými právníky a odeslaný na ministerstvo současně s podobným protestem Vočadla, Vackové a dalších; na třídní pojetí práva byli prostě krátcí. Selhal pokus zaměstnat Černého v resortu lehkého průmyslu;³⁰ kuriózní rozklad adresovaný ministerstvu o tom vyhotovil Václav Černý v srpnu 1951, odvolávaje se na slova Antonína Zápotockého, který „výslovně zamítl, aby /.../ odborníci vůbec byli zařazováni do práce, /.../ jež by byla cizí jejich školení a vzdělání.“³¹ Mukařovský a jeho fámulus Frank Wollman překazili pokus zaměstnat Černého v Ústavu pro českou literaturu, nepomohla ani intervence „absolutně ryzího a čestného“ Alberta Pražáka. Je příznačné, že příslušný zamítavý list nese podpis nikoli Mukařovského či Wollmana, nýbrž Rudolfa Havla (Černý se ostatně zmiňuje o fóbii, kterou trpěl Mukařovský a rovněž Havránek: Nic nepodepisovat! Co kdyby se přece jen změnil režim!). Jediný, kdo byl ochoten Černého zaměstnat, aby neutrpěla jeho kvalifikace, byl ředitel Kabinetu pro lidovou píseň profesor Jiří Horák; v dopise Ministerstvu vysokých škol jej označuje za „literárního dějepisce vynikající kvalifikace“³² a ani

27 SÚA, f. 19/7, ar. j. 313/6.

28 Tamtéž.

29 V. Černý: *Paměti* 3, Brno 1992, s. 381.

30 Tamtéž, s. 382, srov. též SÚA, fond Ministerstvo školství, sv. V. Černý, nestránkováno.

31 Tamtéž.

32 Tamtéž.

mu nevadí, že byl Černý nedávno propuštěn z vazby. Slušnost byla možná i v těch ponurých letech. O peripetích kolem Černého práce pro Kabinet moderní filologie jsem již hovořil.

V osmašedesátém se každý, kdo měl akademický titul před i za jménem, snažil manifestovat svou „lidskou tvář“ tím, že přispěje k Černého rehabilitaci; podivuhodně rychle ten elán vyhasl. Poslední dokument resortu ministerstva školství týkající se Václava Černého pochází z 19. února 1970, jde o zamítavou odpověď na notu francouzského vel-vyslanectví. Pařížská univerzita tehdy zvala Černého na přednáškové turné, na odzbrojující logiku normalizátorů však neměla. Z odpovědi vyjímám: „Václav Černý není již profesorem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a proto ministerstvo školství s jeho vysláním k přednáškovému pobytu do Paříže nesouhlasí.“³³

Pře Václava Černého s totalitní mocí měla své zátočiny a taneční půlobraty. Nebylo, nemohlo v ní však být vítězů ani poražených: šlo o střetnutí dvou světů, dvojí verze světa, dvou jazyků. Zpustošení, které po sobě zanechali někdejší mocní, je zřejmé a budeme se s ním ještě dlouho potýkat. Monumentalita odkazu Václava Černého je zřejmá rovněž a jejím důkazem je i tato konference.

Apendix:

Historická pravda je buď pravdou padni komu padni, nebo není. Velmi si cením příspěvku Petra Buggeho, jehož základní tezí bylo tvrzení, že Václav Černý ve své publicistické činnosti na stránkách *Kritického měsíčníku* v letech 1945–1948 projevil vůči nastupujícímu stalinskému totalitarismu větší vstřícnost, než by bývalo bylo zdravo. Bugge vše fundovaně dokumentoval v míře přehojné. Cítím se nicméně oprávněn přednést několik poznámek, které Černého předúnorovou publicistiku chtějí – ne snad omlouvat, ale včlenit do širších souvislostí:

1. Černý svou tehdejší novinářskou práci sledoval v hlavních rysech politickou koncepci nejen Beneše a J. Masaryka, ale i celé Národní fronty, zejména pak obou nekomunistických stran sdružených spolu s KSČ v Socialistickém bloku. Můžeme si o ní dnes myslet cokoliv, faktem ale zůstává, že ji tehdy sdílela naprostá většina socialisticko-liberálních demokratů. Neviděli totiž jinou koncepci, která by měla reál-

33 Tamtéž.

nou politickou váhu. Tvrdí-li Bugge, že Černý citoval Lenina a Stalina „se zvláštní zálibou,“ pak jde o pouhou schválnost. Citovat Stalina patřilo k dobovému úzu; činil tak – za všechny ostatní – i Beneš, ba tuším i Jan Šrámek. Osobně jsem pak samozřejmě rád, že dějiny daly za pravdu Tigridovi či Peroutkovi, a ne Černému.

2. Politická a zejména kulturní pravice se těžce zkompromitovala za druhé republiky. Temná pachuť vzpomínky na její chování byla posílena prožitou hrůzou války a protektorátu. Je otázkou, zda bylo možné být mezi květnem 1945 a únorem 1948 radikálním a zásadním antikomunistou a současně nevyvolávat ponuré reminiscence na činnost např. protektorátní Ligy proti bolševismu. Tím spíše, že Černý byl bývalý odbojář, který v ilegalitě spolupracoval s Kratochvílem, Vančurou a Halasem, a nikoli s Durychem či Zahradníčkem.

3. Bugge nevysvětluje – a nechci se do toho v této chvíli pouštět ani já – proč KSČ a novináři s ní spojení nepřestali ani po osvobození vnímat Černého jako nepřítele. Útoky levicového tisku od *Rudého práva* po *Lidovou kulturu* neustaly. Jeho politická minulost zřejmě nebyla tím, co by komunistům vadilo, když nevadila u jiných, kde vadit mohla a měla: například u Fedora Soldana, abych použil příklad nejkřiklavější.

4. Mám dobrý důvod předpokládat, že Černý věděl o tom, že na něj vnitro shromažďuje informace. Strach je chemická reakce mozku na pocit ohrožení; jeho absence je symptomem poruchy. Pripusťme, že Václav Černý byl v tomto ohledu zdrav.